KOPSAVILKUMS

> ““[V]iņi iedeva mums dokumentus, sakot, ka, ja mēs atgriezīsimies Irākā, mums iedos naudu, un es teicu: “Man nevajag naudu, ja es atgriezīšos Irākā, manai dzīvībai draudēs briesmas.” [Latvijas amatpersonas] teica: “Tā nav mana problēma”... mēs viņiem teicām: “Mēs gribam advokātu, kur ir ANO, mūsu tiesības?”, un viņi mums teica: “Jums visiem Latvijā nav nekā, nekādu tiesību.”
>
> 28 gadus vecais Omārs no Irākas Latvijā bija no 2021. gada rudens līdz 2022. gada februāra beigām.

Kad 2021. gada vasaras sākumā pie Baltkrievijas un ES robežām tuvojās migranti un bēgļi, Latvija, Lietuva un Polija paziņoja, ka viņu pārvietošanās ir Lukašenko režīma radīts “hibrīduzbrukums”. Visas trīs ES dalībvalstis ātri ieviesa pasākumus, kas ļāva pielietot spēku, un bieži vien ar varu nogādāja cilvēkus atpakaļ Baltkrievijā, faktiski uz laiku atceļot viņu tiesības lūgt patvērumu. Šīm valstīm neizdevās aizsargāt indivīdus un ģimenes no Baltkrievijas rīcības, kas vēlējās izmantot bēgļus un migrantus politiskiem mērķiem, un patiesībā arī izdarīja pret viņiem nopietnus cilvēktiesību pārkāpumus. Šķita, ka Eiropas Komisija pilnībā atbalstīja šo triju valstu veiktos pasākumus, tādējādi pastiprinot “hibrīddraudu” argumentāciju.

Omāra pieredze liecināja, ka cilvēkiem, kas no Baltkrievijas centās iekļūt Latvijā, tiesību nebija. Tā vietā Latvijas varas institūcijas pārkāpa tiesības meklēt patvērumu; nelikumīgi un bieži vien vardarbīgi virzīja cilvēkus atpakaļ Baltkrievijas virzienā, vairākkārt piemērojot atpakaļstumšanas darbības; spīdzināja cilvēkus un izturējās pret viņiem slikti; daudzas personas pakļāva pārmērīgam spēkam; un patvaļīgi aizturēja cilvēkus slepenās vietās, ko, iespējams, dažos gadījumos varētu uzskatīt par piespiedu pazušanu. Latvijas valsts dalībnieku un viņu pārstāvju cilvēktiesību pārkāpumu katalogs, kas atspoguļots šajā ziņojumā, ir garš un šokējošs, un tas krasi atšķiras no tā, kā Latvijā uzņēma no Ukrainas bēgošos cilvēkus.

Tāpat kā to izdarīja Polija un Lietuva, 2021. gada 10. augustā arī Latvija pasludināja un vairākkārt pagarināja ārkārtējo situāciju, kas ļauj varas iestādēm nekavējoties un līdz ar to arī nelikumīgi nosūtīt atpakaļ cilvēkus, ko dēvē arī par atpakaļstumšanu, un aptur viņu tiesības meklēt patvērumu četros rajonos pie Baltkrievijas robežas. Latvijas varas institūcijas vēl joprojām saglabā ārkārtējo situāciju, neraugoties uz to, ka laika gaitā cilvēku kustība ir samazinājusies, un pašas atzīst, ka uz 2022. gada 25. maiju tās fiksēja 6676 robežas šķērsošanas mēģinājumus, kurus vairākkārt veica vieni un tie paši cilvēki. Jebkurā gadījumā saskaņā ar Eiropas un starptautiskajām tiesībām ārkārtējās situācijas izsludināšana šādos apstākļos nav pamatota.

Kā jau minēts, represīvā reakcija uz bēgļiem un migrantiem pie Baltkrievijas robežas ir krasā pretstatā tam, cik ātri Latvija mobilizējās, lai uzņemtu un sniegtu patvērumu vairāk nekā 35 000 (līdz šim) no Ukrainas bēgošo cilvēku, tostarp veicot pasākumus, lai nodrošinātu viņiem atbilstošus dzīves apstākļus un citu materiālo atbalstu Latvijā.

Šajā ziņojumā ir dokumentēti nopietnie cilvēktiesību pārkāpumi, tostarp noziegumi saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, ko Latvijas robežsardze un citas tiesībaizsardzības iestādes sadarbībā ar neidentificētiem speciālo operāciju spēkiem

melnos tērpos, ar bruņojumu un aizsegtām sejām (saukti par "desantniekiem") pastrādājušas pret bēgļiem un migrantiem uz Latvijas un Baltkrievijas robežas, kā arī ieslodzījuma vietās, sākot no 2021. gada jūlija un augusta. Šo pētījumu ietvaros aptaujātie cilvēki visvairāk pārkāpumu piedēvē šiem nezināmajiem desantniekiem, kuri, kā šķita, strādāja Latvijas robežsargu vadībā, un/vai robežsargiem tieši zinot par šo desantnieku rīcību. Šie speciālo operāciju spēki darbojās kā Latvijas valsts aģenti.

Šajā pētījumā konstatētie pārkāpumi ietver vardarbīgu un atkārtotu piespiedu atgriešanu pie Baltkrievijas robežas, pārkāpjot *neizraidīšanas* pienākumu; patvaļīgu un slepenu aizturēšanu nezināmās vietās Latvijas mežā, kas, iespējams, uzskatāma par piespiedu pazušanu; aizliegtu necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos, kas atsevišķos gadījumos uzskatāma par spīdzināšanu; un uzmācīgas, iebiedējošas un vardarbīgas darbības, kas piespieda cilvēkus "brīvprātīgi" atgriezties savā valstī galēja spiediena, spaidu kārtā vai ar viltu. Pētījums parāda, kā atsevišķos gadījumos Latvijas varas institūcijas un Starptautiskā Migrācijas organizācija (IOM) ignorēja cilvēku izteiktos apgalvojumus, ka viņi ir spiesti atgriezties pret savu gribu. Pētījumā arī dokumentēta migrantu un bēgļu, tostarp arī pavadītu un nepavadītu nepilngadīgo, patvaļīga aizturēšana un ar to saistītie procesuālo tiesību pārkāpumi, tostarp tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību un tiesības tikt uzklausītam.

Ziņojuma secinājumu pamatā ir padziļinātas attālinātas un klātienes intervijas un cita korespondence ar 17 bēgļiem un migrantiem, kas kopš 2021. gada jūlija ieceļoja vai mēģināja ieceļot Latvijā no Baltkrievijas, kā arī lietas materiāli, izraidīšanas nolēmumi, fotoattēli un video, kurus kā pierādījumus stāstītajam izmantoja intervētās personas. Ziņojums attiecas uz notikumiem laika posmā no 2021. gada jūlija līdz 2022. gada aprīlim.

No 2022. gada 7. līdz 11. martam organizācijas "Amnesty International" delegācija apmeklēja Latviju, tostarp aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centru Mucenieki un Mucenieku atklāto uzņemšanas centru, kur delegāti tikās ar uzņemšanas centrā izmitinātajām aizturētajām personām, bēgļiem un migrantiem, kā arī darbiniekiem. Šo pētījumu sagatavot palīdzēja attālinātas un klātienes pārrunas un informācijas apmaiņa ar Latvijas iestādēm, Eiropas Robežu un krasta apsardzes (FRONTEX) amatpersonām, kā arī ANO aģentūru, nevalstisko organizāciju, neatkarīgo pētnieku un juristu pārstāvjiem.

ĀRKĀRTAS SITUĀCIJA CILVĒKTIESĪBU JOMĀ

Nežēlīgās izturēšanās, kurai Latvijas valsts dalībnieki un viņu aģenti pakļāva indivīdus un ģimenes pie Baltkrievijas robežas, apmēru nevar attaisnot kā pamatotu izņēmuma gadījumā ārkārtas situācijā piešķirtu pilnvaru izmantošanu. Saskaņā ar ES, vietējām un starptautiskajām tiesībām Latvijā pasludinātā ārkārtējā situācija nebija ne nepieciešama, ne samērīga.

Jo īpaši salīdzinot ar attieksmi pret daudz lielāko no Ukrainas bēgušo cilvēku skaitu, atšķirīgā attieksme pret migrantiem un bēgļiem, kas šķērsoja Baltkrievijas robežu, krasi norāda uz būtībā rasistisku un diskriminējošu pieeju bēgļiem un migrantiem, kuru ādas krāsa nav balta.

Laikā no 2021. gada augusta līdz 2022. gada 25. maijam tikai 156 personas, kas bija "nelegāli" ieceļojušas no Baltkrievijas, izveda no Baltkrievijas pierobežas zonas un ļāva tām iebraukt Latvijā "humānu apsvērumu dēļ", savukārt 508 personas aizturēja par nelikumīgu robežas šķērsošanu laika posmā no 2021. gada 10. augusta līdz 2022. gada aprīlim. Personām, kuras izņēmuma kārtā uzņēma Latvijā no Baltkrievijas robežas, parasti liedza iespēju lūgt patvērumu. Tikai 2022. gada aprīlī rīkojumu par ārkārtējo situāciju grozīja, ļaujot iesniegt pieteikumus par patvērumu Daugavpils aizturēšanas centrā un robežšķērsošanas vietās. Pārējā sauszemes robeža patvēruma prasīšanai ir slēgta.

Kad "Amnesty International" 2022. gada martā apmeklēja Latviju un dokumentēja to cilvēku smagās liecības, kuri bija saskārušies ar pārkāpumiem pie Baltkrievijas robežas, Latvija jau bija uzņēmusi 6300 Ukrainas bēgļu. No Ukrainas atbraukušos Rīgā uzņēma ar siltu ēdienu, apģērbu un patvērumu, viņiem mierīgi parādīja, kā reģistrēties vai droši aizbraukt uz citām Eiropas valstīm.

PĀRKĀPUMI LATVIJAS MEŽĀ

Indivīdu un ģimeņu, dažās no kurām ir mazi bērni, iespējas pie Baltkrievijas robežas bija pilnīgi atšķirīgas. Cilvēki atradās pierobežas mežos nedēļām vai mēnešiem ilgi, kur viņiem bija jācieš no aukstuma un kur viņus atkārtoti un bieži vien vardarbīgi nogādāja atpakaļ Baltkrievijā, tādējādi pārkāpjot kolektīvās izraidīšanas aizliegumu un neizraidīšanas pienākumu.

Šim pētījumam aptaujātie cilvēki pastāstīja, ka, šķērsojot Latvijas robežu, tiesībaizsardzības amatpersonas, kuras vairumā gadījumu, visticamāk, bija robežsargi, viņus parasti aizturēja un nodeva desantniekiem. Dažkārt desantnieki viņus nekavējoties nogādāja atpakaļ Baltkrievijā. Citos gadījumos laikā, kad cilvēki atkārtoti gaidīja izraidīšanu uz Baltkrieviju, desantnieki viņus turēja teltīs, vai arī viņi uzturējās mežā. Bieži vien pēc aizturēšanas cilvēkiem konfiscēja mobilos tālruņus, tādēļ viņi nezināja, kur atrodas, un nevarēja sazināties ar apkārtējo pasauli.

PATVAĻĪGA UN SLEPENA AIZTURĒŠANA UN IESPĒJAMA PIESPIEDU PAZUŠANA

Vairākos gadījumos cilvēki stāstīja, ka dažādos laikos 2021. un 2022. gadā desantnieki viņus pārvietoja un aizturēja teltīs nezināmās vietās pie robežas. Cilvēkus turēja dažādus laika periodus un bieži vien bez piekļuves jebkādiem saziņas līdzekļiem ar ārpasauli (jo varas institūcijas pārsvarā bija konfiscēja viņu telefonus). Latvijas varas institūcijas ir tikai atzinušas, ka šīs teltis uz robežas izmanto kā humānās palīdzības posteņus; tomēr cilvēki pastāstīja, ka teltis izmanto kā ikdienas nelikumīgās piespiedu atgriešanas bāzes, kas bieži vien notiek mēnešiem ilgi. Gadījumi, kad cilvēkus nogādā teltīs, apstākļi un attieksme tajos no desantnieku puses pārliecinoši norāda, ka teltis līdzinās ieslodzījuma vietām, kuras izmanto

nelikumīgai brīvības atņemšanai migrantiem un bēgļiem, kā arī kā priekšposteņus, kur "organizē" un veic nelikumīgu izraidīšanu.

Teltīs pabijušie cilvēki stāstīja, ka viņiem nodrošināja minimālu uzturu, tur nebija dušu vai sanitāro labierīcību un vienīgā pieejamā "tualete" ir bedre zemē telts tuvumā. Atšķirībā no valdības apgalvojuma, ka teltis ir tikai "humāni" priekšposteņi, cilvēki apgalvoja, ka desantnieki stingri ierobežoja viņu pārvietošanās brīvību ārā un pat teltīs, un pastāstīja, ka telšu tuvumā atradušies bruņoti desantnieki un transportlīdzekļi. Daži cilvēki ziņoja, ka viņi ir piedzīvojuši vai redzējuši desantnieku vardarbību par iespējamu "sliktu uzvedību" vai soda pasākumus par norādījumu nepildīšanu, piemēram, pavēli noliekt galvu un neskatīties apkārt, lai cilvēki nevarētu orientēties.

Latvijas varas institūcijas konfiscēja cilvēku tālruņus un dokumentus, neļāva viņiem uzturēt sakarus ar ģimeni vai paziņām ārpasaulē. Kāds vīrietis no Irānas stāstīja, ka laikā no 2021. gada decembra līdz 2022. gada februāra beigām, kad viņš atradās uz Latvijas robežas, viņš nesazinājās ar savu ģimeni, jo viņam atņēma tālruni. Šajā laikā viņa ģimene sazinājās ar Irākas diplomātisko pārstāvi, lai noskaidrotu viņa atrašanās vietu, jo viņiem tā nebija zināma. Vēl viena persona atsevišķi apstiprināja tādu pašu notikumu gaitu. NVO "Gribu palīdzēt bēgļiem" un neatkarīgais pētnieks Aleksandra Jolkina arī pastāstīja, ka ar viņiem visiem sazinājās vairāk nekā 30 bēgļu un migrantu radinieki, kuru gadījumā bija radušās aizdomas, ka viņi bija pazuduši Latvijā.

Noturot migrantus un bēgļus teltīs nezināmās un neatzītās vietās vai atstājot viņus bez palīdzības uz robežas, bez piekļuves saziņas iespējām vai drošas alternatīvas nepārtrauktai un vardarbīgai pārvietošanai starp Latvijas un Baltkrievijas robežu, Latvijas varas institūcijas pārkāpa "slepenās aizturēšanas" liegumu un dažkārt, iespējams, pārkāpa absolūto aizliegumu par piespiedu pazušanu.

PERSONAS DATU REĢISTRĒŠANA UZ ROBEŽAS

Lai gan Latvijas varas institūcijas apgalvo, ka robežsargi nepiereģistrēja un neidentificēja personas, kuras centās šķērsot robežu, amatpersonas tomēr īstenoja sistēmātisku aizturēto indivīdu reģistrēšanu. Daži cilvēki paskaidroja, ka uz robežas, izmantojot īpašas iekārtas, viņus esot fotografējuši un paņēmuši viņu pirkstu nospiedumus. Citi stāstīja, ka Latvijas varas institūcijas uzturēja uz robežas izvietoto personu vārdu "sarakstus", kuros viņi reģistrēja viņu uzturēšanās ilgumu un organizēja izraidīšanu.

DARBĪBAS, KAS PIELĪDZINĀMAS SPĪDZINĀŠANAI, UN CITA NECILVĒCĪGA VAI PAZEMOJOŠA IZTURĒŠANĀS

Vairāki cilvēki pastāstīja, ka uz robežas vai aizturēšanas vietās paši pieredzējuši vardarbību vai redzējuši vardarbību pret citiem. Vardarbību galvenokārt esot pastrādājuši desantnieki, un dažkārt tas esot līdzinājies spīdzināšanai. Cilvēki sūdzējās par elektrošoka ierīču nežēlīgu izmantošanu dažādās ķermeņa daļās, ieskaitot dzimumorgānus. Šāda prakse saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir uzskatāma par spīdzināšanu, un šīs liecības ir nepieciešams steidzami, efektīvi un neatkarīgi izmeklēt. Cilvēki arī stāstīja, ka Latvijas varas institūciju pārstāvji viņus esot situši, sperot un sitot ar dūri, pakļaujot tos citām darbībām, ar kurām pārkāpa necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegumu. Dažkārt vardarbību izmantoja kā iebiedēšanas veidu vai kā sodu tiem, kas it kā neesot labi uzvedušies. Lai piespiestu cilvēkus "brīvprātīgi" atgriezties savā izcelsmes valstī, izmantoja arī spaidus, tostarp vardarbību.

CILVĒKUS SPIEDA VAI DRAUDĒJA, LAI VIŅI SAMIERINĀTOS AR "BRĪVPRĀTĪGU ATGRIEŠANOS"

Daži cilvēki stāstīja, ka izkļūt no robežas zonas varēja tikai tad, ja viņi "brīvprātīgi" piekrita atgriezties savā valstī. Daži cilvēki pēc ilgstoša teltīs vai robežas zonās ar briesmīgiem sadzīves apstākļiem pavadīta laika "piekrita" atgriezties. Dažkārt viņi piekrita fiziskas vardarbības vai draudu dēļ. Citi cilvēki stāstīja, ka viņus bija maldinājuši vai piespieduši parakstīt dokumentus par atgriešanos pēc tam, kad viņus pārveda uz aizturēšanas centriem vai policijas iecirkņiem. Daudzi šāda veida incidenti ir saistīti ar Daugavpils aizturēšanas centru, bet daži indivīdi stāstīja, ka Latvijas varas institūcijas esot spiedušas viņus piekrist atgriezties, kad viņi atradušies vietā, kas varējis būt Mucenieku aizturēšanas centrs.

Aizturēto personu centieni ziņot par piedzīvotajiem pāridarījumiem aizturēšanas centrā esot bijuši veltīgi. Daži cilvēki pastāstīja, ka personas, kas izskatījušas viņu lietu un strādājušas robežsardzē, esot ignorējušas apgalvojumus, ka viņus piespiež vai maldina atgriezties vai aktīvi iebiedē. Cilvēki arī apgalvoja, ka lietas izskatīšanā tiesā tiesneši ignorējuši vai noraidījuši viņu apgalvojumus par piedzīvoto vardarbību, vai arī viņi bijuši spiesti parakstīt dokumentus, kurus viņi nevēlējās parakstīt vai nesaprata.

IOM LOMA BRĪVPRĀTĪGAS ATGRIEŠANĀS PROCEDŪRU ĻAUNPRĀTĪGĀ IZMANTOŠANĀ

Divos dokumentētos gadījumos IOM pārstāvis Latvijā ignorēja pierādījumus, ka personas, kas pārvestas "brīvprātīgās" atgriešanās procedūras ietvaros, nav sniegušas patiesu piekrišanu atgriešanai. Viens indivīds atcerējās, kā, atrodoties lidostā, kāds vīrietis, domājams, IOM pārstāvis, pirms reisa atpakaļ 2022. gada februārī viņam esot iedevis 100 EUR. Viņš atcerējās, kā skaidri pateicis šim vīrietim, ka nevēlas atgriezties, taču vīrietis esot viņu ignorējis. Šajā ziņojumā iekļauta papildu informācija, kas iegūta citu neatkarīgo pētījumu gaitā, kas arī norāda, ka IOM ignorēja citu cilvēku skaidri izteiktos apgalvojumus, ka viņi nevēlas atgriezties. Pastāv nopietnas bažas par IOM lomu cilvēku "labprātīgā" atgriešanā no Latvijas, it īpaši tādēļ, ka ārkārtējā situācija ievērojami ierobežo piekļuvi patvērumam.

PĀRKĀPTAS IESLODZĪTO TIESĪBAS, ĻAUNPRĀTĪGI IZMANTOTA KARANTĪNA UN BĒRNU AIZTURĒŠANA

Lielākā daļa cilvēku, kurus pēc 2021. gada vasaras izņēmuma kārtā no robežas pārveda uz Latvijas teritoriju, kuru skaitā ir arī bērni, nokļuva aizturēšanas centros. Parasta vai automātiska aizturēšana, kas saistīta ar migrāciju, ir patvaļīga un līdz ar to arī nelikumīga. "Amnesty International" paši uzklausīja un apkopoja liecības, kas norādīja, ka bērnus aizturēja migrācijas nolūkos. Starptautiskās tiesības aizliedz šo praksi, jo tā nekādā gadījumā nevar būt bērna interesēs.

"Amnesty International" ir nopietnas bažas par aizturēto personu piekļuvi procesuālajām tiesībām Mucenieku un Daugavpils centros, tostarp par piekļuvi juridiskajai informācijai, kā arī palīdzības pieejamību un iespēju sazināties ar apkārtējo pasauli. Šīs bažas attiecas uz NVO un neatkarīgo dalībnieku spējām efektīvi piekļūt un palīdzēt aizturētajiem.

Šis pētījum arī liecina, ka dažkārt Latvijas varas institūcijas soda nolūkā izmantoja COVID-19 karantīnas pasākumus, lai patvaļīgi ierobežotu aizturēto personu brīvību.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

ES valstu nesavtīgo reakciju uz gandrīz pieciem miljoniem bēgļu no Ukrainas nevar pat salīdzināt ar vardarbību, pāridarījumiem vai vienkāršu nevērību, kam dažas no šīm valstīm pakļāva bēgļus un migrantus uz Baltkrievijas robežas.

Kopš 2021. gada augusta Latvijas varas institūcijas ir izmantojušas nepamatotas ārkārtas pilnvaras, lai vērstos pret konkrētām nebaltām bēgļu un migrantu grupām, sistemātiski liedzot tām piekļuvi patvērumam un vajājot un spiežot tās atgriezties izcelsmes valstī piespiedu kārtā. Latvijai nekavējoties jāatceļ ārkārtējā situācija un turpmāk jāatturas no ārkārtējās situācijas pasludināšanas vai citiem ārkārtas pasākumiem, kas ļauj atkāpties no valsts saistībām cilvēktiesību jomā migrācijas kontekstā. Nepieciešams efektīvi atjaunot piekļuvi patvērumam visā valsts teritorijā bez izņēmumiem, tostarp nodrošinot praktisku un efektīvu iespēju iesniegt patvēruma pieteikumus robežšķērsošanas vietās.

Latvijas varas institūcijām steidzami, efektīvi un objektīvi jāizmeklē visas aizdomas par pārkāpumiem, kas izriet no šī ziņojuma, tostarp par taisnīga tiesas procesa pārkāpumiem patvēruma un atgriešanas lietās, kā arī jānodrošina cietušajiem tūlītēja piekļuve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, tostarp atjaunojot patvaļīgi vai bez efektīvas patvēruma pieejamības aizturēto personu brīvību un atkal uzņemot valstī nelikumīgi izraidītās personas. Šim nolūkam Latvijas varas institūcijām būtu jāizveido neatkarīgs robežu uzraudzības mehānisms (NRUM) ar pietiekamiem resursiem, līdzekļiem un neatkarību.

Latvijas varas institūcijām tiesību aktos un praksē būtu jāizskauž ar migrāciju saistīta to personu sistemātiska aizturēšana, kuras uzņem uz robežas, kā arī pavadītu un nepavadītu bērnu aizturēšana. Tām arī jānodrošina NVO un neatkarīgo novērotāju regulāra un netraucēta piekļuve robežu un aizturēšanas vietām, kā arī jāizturas pret aizturētajiem saskaņā ar starptautiskajiem tiesību aktiem un standartiem.

Nepieciešams veikt izšķirošus un steidzamus pasākumus, tostarp ar IOM, lai nodrošinātu, ka brīvprātīgas atgriešanās pamatā ir tikai un vienīgi personas brīva un informēta piekrišana bez jebkāda veida piespiešanas, un lai izmeklētu šajā un citos ziņojumos atklātos gadījumus, kad personas ar varu vai maldiem piespieda "brīvprātīgi" atgriezties.

Latvijai jāatsakās no savas regresīvās, aizskarošās un diskriminējošās likumdošanas, politikas un prakses migrācijas kontekstā, kas atspoguļotas šajā ziņojumā. Varas institūcijām steidzami nepieciešams veikt pasākumus, lai garantētu, ka Latvija atjauno apstākļus, kas ciena un aizsargā Eiropas patvēruma principus un valsts saistības saskaņā ar starptautiskajām cilvēktiesībām.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

No 2022. gada augusta Eiropas valstis ir uzņēmušas gandrīz piecus miljonus cilvēku, kas bēguši no kara Ukrainā, no kuriem liels procents ir šķērsojuši Eiropas austrumu robežas. Tomēr cilvēkus, kas mēģina iekļūt Eiropā uz tām pašām robežām no tādām valstīm kā Irāka, Afganistāna, Irāna un Sīrija, ir saskāris ļoti atšķirīgs liktenis — bieži vien viņus pakļauj ilgstošai vardarbībai, aizturēšanai, pāridarījumiem vai vienkāršai nevērībai.

Kopš 2021. gada augusta Latvija, Lietuva un Polija ir kļuvušas par Eiropas dubultā standarta simbolu attiecībā uz personām un grupām, kas cenšas iekļūt šajās valstīs no Baltkrievijas. ES iestādes lielā mērā ir attaisnojušas ārkārtas pilnvaru izmantošanu, lai piemērotu nesamērīgus ierobežojumus cilvēkiem, kuri meklē drošību pie šīm robežām, un sistemātiski novērstu viņu piekļuvi aizsardzībai.

Latvijas sistemātiskās piespiedu atgriešanās politika, kā arī patvaļīga aizturēšana, spīdzināšana un cita veida nežēlīga izturēšanās un dažos gadījumos iespējamā piespiedu pazušana, ir klajš starptautisko un Eiropas cilvēktiesību pārkāpums, kas ir izraisījis trauksmi un ciešanas cilvēkiem uz robežām, viņu radiniekiem un draugiem. Valsts patvēruma pieteikumu pieņemšanas atcelšana pierobežas reģionos un apstākļi, ar kuriem saskaras tie cilvēki, kas ir ilgstoši aizturēti Latvijā, arī ir radījuši lielu neskaidrību un plašu psiholoģisku kaitējumu, kas, visticamāk, lielākajā daļā gadījumu neatrisināsies.

Nežēlīga prakse, kuras ietvaros cilvēkus maldina vai piespiež piekrist "atgriezties brīvprātīgi", kas notiek ar acīmredzamu IOM līdzdalību, vēl vairāk ir iedragājusi cilvēku uzticību sistēmai, kurā ir kliedzoša neobjektivitāte pret bēgļiem un migrantiem, kas šķērsojuši Baltkrievijas robežu.

Lai apturētu cilvēktiesību pārkāpumus un noziegumus saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, nodrošinātu kompensācijas mehānismus un atjaunotu piekļuvi aizsardzībai Latvijā, "Amnesty International" piedāvā šādus ieteikumus:

LATVIJAS VARAS INSTITŪCIJĀM

- Nekavējoties pārtraukt bēgļu un migrantu atpakaļstumšanu uz Baltkrieviju un nodrošināt *nerepatriēšanas* principa ievērošanu, nenosūtot nevienu tur, kur viņus var pakļaut reālam vajāšanas vai citu nopietnu cilvēktiesību pārkāpumu riskam vai kur viņiem draudētu turpmāka izraidīšana.
- Nekavējoties atcelt 2021. gada 10. augustā pasludināto ārkārtējo situāciju un turpmāk atturēties no ārkārtējās situācijas pasludināšanas vai citiem ārkārtas pasākumiem, kas ļauj atkāpties no valsts saistībām cilvēktiesību jomā migrācijas kontekstā. Radīt apstākļus, lai neatkarīgas organizācijas varētu netraucēti apmeklēt pierobežas apgabalus, sniedzot humāno palīdzību, juridisko informāciju un pārstāvot cilvēkus pie robežas.
- Atjaunot patvēruma pieejamību visā Latvijas teritorijā bez izņēmumiem. Nodrošināt visiem patvēruma meklētājiem taisnīgas un efektīvas patvēruma procedūras pieejamību, tostarp ar individualizētas procedūras palīdzību pēc būtības novērtējot viņu pieteikumus par starptautisko aizsardzību neatkarīgi no apstākļiem, kādos šīs personas ieceļojušas Latvijā.
- Veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka migranti un bēgļi var praktiski un efektīvi iesniegt patvēruma pieteikumus robežšķērsošanas vietās. Šādu pasākumu klāstā būtu jāietver citos sauszemes robežu apgabalos atklāto cilvēku drošu transportēšanu uz robežšķērsošanas punktiem, ja viņi vēlas lūgt patvērumu.
- Nodrošināt, ka UNHCR, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un citiem neatkarīgiem novērotājiem uzraudzības un konsultāciju nolūkos ir netraucēta piekļuve robežšķērsošanas punktiem.
- Steidzami, ātri, neatkarīgi, objektīvi un efektīvi izmeklēt visus šajā ziņojumā aprakstītos cilvēktiesību pārkāpumus, tostarp pārmērīgu spēka lietošanu un fizisku vardarbību, piemēram, spīdzināšanu; nelikumīgu aizturēšanu teltīs pie robežas; un, iespējams, piespiedu pazušanu. Pietiekamu un ticamu pieļaujamu pierādījumu gadījumā visas par krimināl atbildību aizdomās turamās personas jāsauc pie atbildības taisnīgā civilā tiesā.
- Nodrošināt, lai personas, kas vēlas ziņot par savu tiesību pārkāpumiem, to varētu darīt droši, un lai viņu apsūdzības pienācīgi izmeklētu.

- Izveidot neatkarīgu robežu uzraudzības mehānismu (NRUM) ar pietiekamiem resursiem, līdzekļiem un neatkarību, lai nodrošinātu migrantu un bēgļu cilvēktiesību ievērošanu pie robežas un garantētu visu pārkāpumu efektīvu izmeklēšanu. Šā mehānisma izstrādē būtu jāparedz neatkarīgu dalībnieku, tostarp pilsoniskās sabiedrības un specializēto organizāciju, iesaistīšana.
- Nodrošināt visiem bēgļiem un migrantiem, kuru tiesības un brīvības ir pārkāpuši Latvijas valsts dalībnieki vai to aģenti, tūlītēju un jēgpilnu piekļuvi efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, tiesas, patiesības un nodarītās pārestības izlīdzināšanas pieejamību, piemērojot restitūciju, kompensāciju, rehabilitāciju, apmierinātību un neatkārtošanās garantijas.
- Nodrošināt, ka visi tiesību akti, politika, prakse un procedūras migrācijas un patvēruma jomā stingri ievēro nediskriminācijas principu.
- Nekavējoties atbrīvot visus patvēruma meklētājus un nelegālos migrantus, kurus pakļauj patvaļīgai aizturēšanai, un nodrošināt viņu brīvību un brīvu pārvietošanos Latvijā, ja vien viņu tiesības ierobežojošie pasākumi nav izrādījušies nepieciešami un samērīgi katrā atsevišķajā gadījumā.
- Izbeigt automātiskas, patvaļīgas aizturēšanas politiku un nodrošināt, ka ar migrāciju saistītu aizturēšanu piemēro tikai galējas nepieciešamības gadījumā un tad, kad tā ir likumīga, samērīga un nepieciešama.
- Nodrošināt, lai pilsoniskās sabiedrības organizācijām, advokātiem un citiem neatkarīgiem novērotājiem būtu regulāra un netraucēta piekļuve aizturēšanas vietām.
- Nodrošināt, ka karantīnu un citus sabiedrības veselības aizsardzībai paredzētus ierobežojošus pasākumus likumīgi piesaka un ka šādu pasākumu ietvaros visi aizturēto personu tiesību ierobežojumi ir noteikti nepieciešami un samērīgi ar ārkārtas situāciju veselības jomā.
- Uzlabot aizturēto personu piekļuvi juridiskajai informācijai, palīdzībai un konsultācijām un nodrošināt viņiem efektīvus saziņas līdzekļus ar ārpasauli.
- Ar likumu un praksē aizliegt pavadītu vai nepavadītu bērnu aizturēšanu ar migrāciju vai patvērumu saistītos nolūkos.
- Nodrošināt, ka brīvprātīgas atgriešanās pamatā ir tikai un vienīgi personas brīva un informēta piekrišana bez jebkāda veida piespiešanas. Izmeklēt šajā un citos ziņojumos atklātos gadījumus, kad personas piespieda vai maldināja atgriezties "brīvprātīgi".

IETEIKUMI IOM

- Steidzami izmeklēt apgalvojumus, ka IOM pārstāvji ignorējuši cilvēku apgalvojumus par to, ka viņi nav piekrituši brīvprātīgi atgriezties. Nekavējoties veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka IOM un Latvijas varas institūcijas ziņo par visiem gadījumiem, kad ir pārkāptas izraidāmo personu tiesības, un izmeklē tos.
- Īstenot efektīvus protokolus un procedūras, lai nodrošinātu migrantu brīvas, iepriekšējas un informētas piekrišanas brīvprātīgi atgriezties aizsardzību. Šeit jāietver procedūras, kuru mērķis ir pārbaudīt, ka "nav piemērota fiziska vai psiholoģiska piespiešana, iebiedēšana vai manipulācija", un tiesiskās aizsardzības līdzekļi, lai nodrošinātu, ka apstākļu maiņas gadījumā izraidāmā persona var atsaukt vai pārskatīt savu piekrišanu atgriezties "brīvprātīgi", saskaņā ar IOM 2021. gada 23. aprīļa "politiku attiecībā uz pilnīgu atgriešanas, atpakaļuzņemšanas un reintegrācijas spektru".

ES IESTĀDĒM UN DALĪBVALSTĪM

- Veikt steidzamus pasākumus, tostarp uzsākt pārkāpumu izmeklēšanas procesus, lai nodrošinātu apstākļu atjaunošanu Latvijā, kas ievēro Eiropas patvēruma un pamattiesību tiesību aktus pie tās robežām un visā valsts teritorijā.
- Nodrošināt, lai Latvijai piešķirtais ES finansējums neveicinātu cilvēktiesību pārkāpumus. Latvijas pieteikums par finansējumu no Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda (AMIF) 2021. –2027. gadam, kas cita starpā ir paredzēts Daugavpils aizturēšanas centra paplašināšanai, būtu jāpiešķir tikai ar nosacījumu, ka valsts apņemas apturēt visus cilvēktiesību pārkāpumus šajā iestādē un pilnībā un efektīvi izmeklēt apsūdzības par Latvijas varas institūciju veiktajiem cilvēktiesību pārkāpumiem pret cilvēkiem, kas ir pārvesti uz šo iestādi un tur aizturēti.
- Nodrošināt, ka Latvija veic pasākumus, lai izveidotu Neatkarīgo robežu uzraudzības mehānismu (NRUM) efektīvai apsūdzību par cilvēktiesību pārkāpumiem uz tās robežām izmeklēšanai.
- Noraidīt Komisijas priekšlikumu regulai, ar ko risina "instrumentalizācijas situācijas migrācijas un patvēruma jomā" un citus mēģinājumus kodificēt šo jēdzienu ES tiesību aktos.

- Atturēties no tādu dehumizācijas izpausmju kā “hibrīddraudu” vai “hibrīduzbrukumu” izmantošanas saistībā ar bēgļu un migrantu instrumentalizāciju politiskiem mērķiem, ko veic valsts un nevalstiskie dalībnieki.
- Veicināt atbildību par sistēmiskiem cilvēktiesību pārkāpumiem pie ES robežām, vienojoties, ka dalībvalstīm saskaņā ar ES tiesībām jāizveido efektīvs neatkarīgs robežu uzraudzības mehānisms, kam ir plaša darbības joma un kas atbilst neatkarības un pārredzamības prasībām.
- Dalīt ar Latviju atbildību par palīdzību bēgļiem un migrantiem, kas pašlaik atrodas valstī, tostarp tiem, kas pašlaik tur ir aizturēti, piedāvājot minimālas humānas uzņemšanas un ģimenes atkalapvienošanās iespējas.
- Pārtraukt Dublinas pārsūtīšanas procedūru uz Latviju un uzņemties atbildību par neizskatītajiem patvēruma pieteikumiem saskaņā ar diskrecionāriem noteikumiem, vienlaikus ļaujot atkārtoti iesniegt pieteikumus, ja patvēruma meklētāji ir saņēmuši galīgo noraidījumu Latvijā.

ORGANIZĀCIJAI FRONTEX

- Uzsāk procedūru pēc Regulas (ES) Nr. 20191896 46. panta 4. punkta, saskaņā ar kuru izpilddirektoram nekavējoties jāaptur visas dalībvalsts operatīvās darbības, “ja viņš vai viņa uzskata, ka pastāv ar attiecīgo darbību saistīti pamattiesību vai starptautiskās aizsardzības saistību pārkāpumi, kuriem ir nopietns raksturs vai kuri, iespējams, turpināsies”.
- Pārtraukt operatīvās darbības, līdz Latvijas varas institūcijas veic pasākumus, lai garantētu, ka valstu kompetentās iestādes pienācīgi reģistrē personas, kas ierodas pie ES robežām; nodrošināt piekļuvi individualizētai procedūrai un patvērumam, ja personas to vēlas; un nodrošināt, lai personas nepakļauj cilvēktiesību pārkāpumiem.

PAPILDINĀJUMS: AKTUALITĀTES KOPŠ 2022. GADA AUGUSTA

1. IEVADS: "AMNESTY INTERNATIONAL" LĒMUMS ATLIKT PĒTĪJUMA PUBLICĒŠANU PAR LATVIJAS-BALTKRIEVIJAS ROBEŽU 8
2. NORISES UZ LATVIJAS-BALTKRIEVIJAS ROBEŽAS KOPŠ 2022. GADA AUGUSTA 9
3. LATVIJAS IESTĀŽU REAKCIJA UZ "AMNESTY INTERNATIONAL" IZZIŅOTO PĒTĪJUMU 12
4. ES LĪMEŅA NORISES SAISTĪBĀ AR BĒGĻU UN MIGRANTU "INSTRUMENTALIZĀCIJU" 13
5. KĻŪDAS LABOJUMS: PIEKĻUVE AIZSARDZĪBAI ROBEŽŠĶĒRSOŠANAS VIETĀS 14

1. IEVADS: "AMNESTY INTERNATIONAL" LĒMUMS ATLIKT PĒTĪJUMA PUBLICĒŠANU PAR LATVIJAS-BALTKRIEVIJAS ROBEŽU

2022. gada 26. jūlijā organizācija "Amnesty International" paziņoja, ka ziņojumu par Latviju publicēs 2022. gada 10. augustā, kad būs apritējis gads, kopš Latvijā izsludināja ārkārtas situāciju uz Baltkrievijas robežas. Ziņojumā, kas saucas "Latvija: Atgriezties mājas vai palikt mežā uz visiem laikiem", ir secināts, ka Latvijas iestādes ir izdarījušas nopietnus cilvēktiesību pārkāpumus pret bēgļiem un migrantiem, kuri ieradās vai mēģināja ierasties valstī no Baltkrievijas (turpmāk – "Latvijas-Baltkrievijas ziņojums"). Jūlija paziņojumā "Amnesty International" turklāt aicināja Latvijas iestādes apturēt plānus ceturto reizi atjaunot ārkārtas stāvokli.[1]

2022. gada 9. augustā "Amnesty International" nolēma atlikt Latvijas-Baltkrievijas ziņojuma publicēšanu. Lēmumu pieņēma, rūpīgi apsverot reakciju uz "Amnesty International" 2022. gada 4. augusta preses paziņojumu par Ukrainas karu.[2] Latvijas-Baltkrievijas ziņojuma publicēšanas atlikšanas vienīgais iemesls bija nodrošināt, ka cilvēkiem, kuri bija dalījušies Latvijā piedzīvotajos cilvēktiesību pārkāpumos, tiek pievērsta pelnītā uzmanība un mēs pastiprinām viņu balsis, lai viņu vārdā sasniegtu maksimālu ietekmi cilvēktiesību jomā.

9. augustā "Amnesty International" paziņoja Latvijas iestādēm arī par lēmumu atlikt Latvijas-Baltkrievijas ziņojuma publicēšanu. Šo paziņojumu nosūtīja iekšlietu ministram Kristapam Eklonam, Valsts robežsardzes priekšniekam ģenerālim Guntim Pujātam, Ministru prezidenta biedram un aizsardzības ministram Dr. Artim Pabrikam un Starptautiskās Migrācijas organizācijas (SMO) pārstāvjiem.

[1] Amnesty International, 2022. gada 26. jūlija tvīts: https://twitter.com/AmnestyEU/status/1551856721924165632
[2] Amnesty International, *Ukraine: Ukrainian fighting tactics endanger civilians* [Ukraina: ukraiņu kaujas taktika apdraud civiliedzīvotājus], 2022. gada 4. augustā.

Pirms tam, 2022. gada 22. jūlijā, "Amnesty International" šīm pašām Latvijas iestādēm bija sniegusi sava pētījuma konstatējumu kopsavilkumu un lūgusi uz tiem atbildi. Ministrs Eklons uz mūsu konstatējumiem atbildēja 29. jūlijā, un viņa vēstules fragmenti ir atspoguļoti ziņojuma tekstā atbilstoši tematikai. Citi vēstules fragmenti ir papildus iekļauti atsevišķā šī ziņojuma pielikumā.

"Amnesty International" nenosūtīja pētījuma konstatējumu kopsavilkumu Latvijas tiesībsargam, kurš 2022. gada 12. oktobrī, pirms jaunā publicēšanas datuma, saņēma tikai Latvijas-Baltkrievijas ziņojumu ar šo papildinājumu.

2022. gada 8. septembrī "Amnesty International" informēja Latvijas iestādes, ka Latvijas-Baltkrievijas ziņojumu laidīs klajā 2022. gada oktobrī tādā pašā redakcijā, kā tā, ko gatavojās publicēt augustā.[3] Šajā paziņojumā tika lūgts sniegt informāciju un aktuālo notikumu izklāstu šī papildinājuma sagatavošanas vajadzībām. 2022. gada 22. un 29. septembrī tika saņemtas Latvijas iekšlietu ministra atbildes vēstules, un tās ir atspoguļotas šī papildinājuma tekstā.

2. NORISES UZ LATVIJAS-BALTKRIEVIJAS ROBEŽAS KOPŠ 2022. GADA AUGUSTA

EIROPAS PADOMES CILVĒKTIESĪBU KOMISĀRA IEBILDUMI PRET ĀRKĀRTAS STĀVOKĻA PAGARINĀŠANU UN PAUSTĀS BAŽAS

2022. gada jūlijā Latvijas iekšlietu ministrs bija ierosinājis pagarināt Ludzas, Augšdaugavas, Krāslavas novados un Daugavpilī spēkā esošo ārkārtējo situāciju, un 2022. gada 10. augustā tika izdots rīkojums par ārkārtējās situācijas termiņa pagarināšanu ceturto reizi.[4] Rīkojums ir spēkā līdz 2022. gada 10. novembrim.[5] Pret priekšlikumu pagarināt ārkārtējās situācijas termiņu bija iebildusi Latvijas Finanšu ministrijas un Tieslietu ministrija.

Tieslietu ministrs apšaubīja priekšlikumu pēc būtības, argumentējot, ka "faktiskie apstākļi", ar ko pamatota nepieciešamība pagarināt ārkārtējo situāciju neatbilst tam, kas noteikts likumā par ārkārtējām situācijām Latvijā.[6] Ministrs norādīja uz rīkojuma projekta anotācijā minēto, ka ir "būtiski samazinājies" robežas šķērsošanas mēģinājumu skaits un maijā, jūnijā un jūlijā Valsts robežsardze ir atturējusi no robežas šķērsošanas attiecīgi 20, 96 un piecas personas. Pēc ministra domām, "šāda informācija nevarētu būt par pamatu ārkārtējās situācijas saglabāšanai (pagarināšanai)". Ministrs piebilda, ka viens no faktoriem, kas ņemti vērā, lai pamatotu pagarināšanu, ir robežas žoga būvdarbu stāvoklis Polijā, Lietuvā un Latvijā. Viņš norādīja, ka "pieļāvums, ka žoga būvniecība Polijā vai Lietuvā var palielināt nelikumīgu robežas šķērsotāju skaitu, un žoga neesamība Latvijā nevar būt par pamatu izsludinātās ārkārtējās situācijas pagarināšanai".[7]

Finanšu ministrijas iebildumā ir norādīts, ka priekšlikums nav atbalstāms, jo "politiskā līmenī nav notikusi diskusija par ārkārtējās situācijas uz Latvijas Republikas – Baltkrievijas Republikas valsts robežas pagarināšanu".[8]

Izpildvaras institūciju nevērība pret savas valdības ministriju iebildumiem vieš šaubas par to, cik likumīgi ir nepārtraukti izmantot ārkārtējās situācijas pilnvaras, lai pārvaldītu stāvokli pierobežā.

Ārkārtējās situācijas apstākļos plašsaziņas līdzekļu pārstāvju un neatkarīgo novērotāju piekļuve pierobežas teritorijai ir ierobežota.[9] Savos iebildumos ārkārtējās situācijas atjaunošanai NVO "Gribu palīdzēt bēgļiem" norādīja, ka ārkārtējās

---

[3] Informēja Kristapu Eklonu, Latvijas iekšlietu ministru; Dr. Arti Pabriku, Ministru prezidenta biedru un aizsardzības ministru; ģenerāli Gunti Pujātu, Latvijas robežsardzes priekšnieku, un Latvijas robežsardzes citas struktūrvienības.
[4] TV3.lv, *Rosinās ārkārtējo situāciju Baltkrievijas pierobežā pagarināt līdz 10. novembrim*, 2022. gada 17. jūlijā, https://bit.ly/3DWAJS0
[5] Ministru kabineta 2022. gada 10. augusta rīkojums Nr. 552, https://bit.ly/3BOzDX1
[6] "Tādējādi projekta anotācijā izklāstītie faktiskie apstākļi neatbilst likuma 'Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli' 4. pantā noteiktajiem nosacījumiem par valsts apdraudējumu un ārkārtējās situācijas pagarināšanas nepieciešamību". Tieslietu ministra iebildumi (TM) 2022. gada 26. jūlijā. Skat.: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/6297cbe9-3d25-4437-82a8-d38c466719b1. Skat. arī: Likums "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli", Nr. 2013/61.1, 4. pants: www.vestnesis.lv/op/2013/61.1
[7] Tieslietu ministra iebildumi (TM) 2022. gada 26. jūlijā, pilnā redakcijā skat. iepriekšminēto.
[8] Tieslietu ministra iebildumi (TM) 2022. gada 26. jūlijā: https://tapportals.mk.gov.lv/reviews/resolutions/bdaadae6-c509-40a8-9318-d8a13e4b1d40
[9] Projekta "Nacionālais integrācijas izvērtējuma mehānisms" (*National Integration Evaluation Mechanism* – NIEM) salīdzinošais ziņojums par nelegālo migrantu plūsmu pāri Baltkrievijas robežai, 2022. gada 30. jūnijā, https://bit.ly/3UtwQd1, 32.-34. lpp. Latvijas Valsts robežsardze, "Svarīga informācija žurnālistiem: vadlīnijas mediju vizītēm LR-BLR valsts robežas tuvumā, 2021. gada 13. septembrī, https://bit.ly/3R2sQNP.

situācijas termiņa pagarināšana "pieļauj iespējamus cilvēktiesību pārkāpumus slepenības režīmā, bez iespējām veikt neatkarīgu novērošanu un sniegt atbalstu potenciālajiem patvēruma meklētājiem".[10]

2022. gada 8. augustā Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāre publicēja 29. jūlija vēstuli, kas bija adresēta Latvijas iekšlietu ministram un kurā viņa līdzīgi pauda bažas par ierobežotu piekļuvi teritorijām, kurās izsludināta ārkārtējā situācija, paziņojot, ka tas "ir ne vien kavējis efektīvu pārredzamību un atbildību par pierobežas reģionā īstenotajiem pasākumiem, bet arī ievērojami ierobežojis to organizāciju nozīmīgo darbu, kuras ir iesaistītas bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu cilvēktiesību aizsardzībā". Komisāre pauda "ievērojamas bažas" par "bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, kuriem, kā ziņots, tiekot vardarbīgi liegts iekļūt Latvijā, viņi turēti nehumānos apstākļos mežā un viņiem liegta piekļuve patvēruma procedūrai, kā arī viņi piespiesti parakstīt deklarācijas par brīvprātīgu atgriešanos, kas novedis arī pie sūdzību iesniegšanas Eiropas Cilvēktiesību tiesā". Viņa mudināja Latvijas varasiestādes "nodrošināt, ka pēc iespējas drīzāk tiek veikta neatkarīga un rūpīga izmeklēšana par izturēšanos pret cilvēkiem, kuri mēģinājuši iekļūt Latvijā no Baltkrievijas".

Iekšlietu ministra atbildes vēstulē galvenokārt vērojami tie paši formulējumi, kas izmantoti viņa 2022. gada 29. jūlija atbildē "Amnesty International" par pētījumā iegūtajiem datiem, kuras izvilkums pievienots mūsu ziņojuma pielikumā.[11]

DATI PAR UZ ROBEŽAS "LIEGTU IECEĻOŠANU" UN NOTIKUMU ATTĪSTĪBU KOPŠ 2022. GADA AUGUSTA

2022. gada aprīlī Valsts robežsardze ziņoja, ka situācija uz Baltkrievijas robežas ir "stabila".[12] Pēc jauna migrantu pieplūduma, ko 2022. gada augustā reģistrēja uz Lietuvas robežas ar Baltkrieviju,[13] Latvijas robežsardzes un citu dienestu darbinieki informēja, ka mēģinājumi šķērsot Latvijas robežu kļūst biežāki.

12. augustā Valsts robežsardzes priekšnieks Guntis Pujāts apgalvoja, ka pret Latvija tiekot vērsts Baltkrievijas "hibrīduzbrukums" un ka personas tiek apzināti virzītas uz Latviju: "Bijis 30 personu mēģinājums ["nelikumīgi" šķērsot robežu], un aizvadītajā dienā – desmit personas."[14] 26. augustā Valsts robežsardzes Daugavpils pārvaldes priekšnieks Jurijs Vlasovs ziņoja, ka "pašlaik jau 285 personas ir mēģinājušas nelikumīgi šķērsot robežu. Vidēji dienā tās ir 12–15 personas. 2. un 3. augustā bija vairākas grupas pa 25 cilvēkiem, kuras vienlaikus mēģināja nelikumīgi šķērsot Latvijas robežu".[15] Kā norādīja J. Vlasovs, 26. augustā Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā "Daugavpils" atradās 35 cilvēki.[16] 14. septembrī Valsts robežsardzes priekšnieka vietnieks ģenerālis Juris Martukāns norādīja, ka "šobrīd nav vērojama palielināta valsts robežu nelikumīgi šķērsojošu personu plūsma, tomēr mēs novēršam 60-80 cilvēku mēģinājumus nedēļā neatļauti iekļūt Latvijā".[17]

Kopš 2022. gada aprīļa Valsts robežsardzes tīmekļa vietnes ikdienas statistikas pārskatā par notikumiem "uz valsts robežas un valsts iekšienē" vairs nepublicē datus par "nelikumīgu valsts robežas šķērsošanu" uz Baltkrievijas robežas.[18] Publiski pieejamie Iekšlietu ministrijas dati liecina, ka jūnijā[19] un jūlijā[20] novērsto Baltkrievijas-Latvijas robežas

---

[10] Organizācijas "Gribu palīdzēt bēgļiem" ("GPB") iebildumi 2022. gada 28. jūlijā: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/6297cbe9-3d25-4437-82a8-d38c466719b1. Skat. arī: Delfi, *Neskatoties uz iebildēm, valdība lemj pagarināt ārkārtējo situāciju Baltkrievijas pierobežā*, www.delfi.lv/news/national/politics/neskatoties-uz-iebildem-valdiba-lemj-pagarinat-arkartejo-situaciju-baltkrievijas-pierobeza.d?id=54623778.

[11] Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāre, *Latvijas iestādēm jāizmeklē cilvēktiesību pārkāpumi uz robežas ar Baltkrieviju*, 2022. gada 9. augustā, https://bit.ly/3Uzn6xO. Latvijas Republikas iekšlietu ministra atbilde: https://bit.ly/3BEqG1O.
[12] Valsts robežsardze, *Kopumā situācija uz Latvijas-Baltkrievijas valsts robežas ir stabila un mierīga*, 2022. gada 12. aprīlī, https://www.rs.gov.lv/lv/jaunums/kopuma-situacija-uz-latvijas-baltkrievijas-valsts-robezas-ir-stabila-un-mieriga. Aprīlī un maijā no valsts robežas šķērsošanas atturēti vien 22 cilvēki. Iekšlietu ministrija, *Ārkārtējo situāciju Latvijas-Baltkrievijas pierobežā pagarina līdz 10. augustam*, 2022. gada 12. maijā, www.iem.gov.lv/lv/jaunums/arkartejo-situaciju-latvijas-baltkrievijas-pierobeza-pagarina-lidz-10-augustam

[13] LRT.lt, *Belarus directs irregular migrants to Lithuania, says border guard chief*, 2022. gada 4. augustā, www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1751843/belarus-directs-irregular-migrants-to-lithuania-says-border-guard-chief
[14] ENG.LSM.lv, *Migrant flow on Latvia-Belarus border picks up again*, 2022. gada 12. augustā, https://bit.ly/3xzpT0h.
[15] ENG.LSM.lv, *Latvia-Belarus border situation tense again*, 2022. gada 26. augustā, https://bit.ly/3DBzxmI.
[16] ENG.LSM.lv, *Latvia-Belarus border situation tense again*, 2022. gada 26. augustā, skat. iepriekš.
[17] Iekšlietu ministrija, *Uz Latvijas-Baltkrievijas robežas notiek aktīvi būvdarbi*, 2022. gada 14. septembrī, https://bit.ly/3BqvLdd.
[18] Valsts robežsardze, ikdienas statistika: www.rs.gov.lv/lv/jaunumi?category%5B142%5D=142.
[19] Iekšlietu ministrija, *Valdība piešķir finansējumu iekšlietu dienestiem Latvijas-Baltkrievijas robežas drošībai*, 2022. gada 9. augustā, www.iem.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-pieskir-finansejumu-iekslietu-dienestiem-latvijas-baltkrievijas-robezas-drosibai.
[20] Iekšlietu ministrija, *Valdība piešķir finansējumu iekšlietu dienestiem Latvijas-Baltkrievijas robežas drošībai*, 2022. gada 6. septembrī, www.iem.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-pieskir-finansejumu-iekslietu-dienestiem-latvijas-baltkrievijas-robezas-drosibai-0
Daži avoti ziņo par zemākiem jūlija rādītājiem: TV3.lv, *Ārkārtējā situācija Baltkrievijas pierobežā pagarināta līdz novembrim*, 2022. gada 9. augustā, https://zinas.tv3.lv/latvija/arkarteja-situacija-baltkrievijas-pierobeza-pagarinata-lidz-novembrim/; Nra.lv,

šķērsojumu skaits bija 96 un 17 un attiecīgi izdoti divi un 11 aizturēšanas rīkojumi. Kopš 2022. gada aprīļa nav publiski pieejamu datu par personu "uzņemšanu humānu apsvērumu dēļ", kas cilvēkiem nodrošināta uz šīs robežas.

Saistībā ar robežkontroles pasākumiem 2022. gada augustā policija atbalstīja Valsts robežsardzes darbību,[21] kamēr norisinājās plānotā 173 km garā žoga izbūves darbi uz robežas.[22]

28. septembrī Latvijas iestādes nolēma ieviest trīs mēnešu ārkārtējo situāciju arī uz robežas ar Krieviju, reaģējot uz šajā valstī izsludināto mobilizāciju. Ārkārtējā situācija paredz slēgt Pededzes robežšķērsošanas punktu un veikt pastiprinātu robežuzraudzību un robežpārbaudes.[23]

Līdz 3. oktobrim Latvija bija sniegusi aizsardzību 40 000 Ukrainas bēgļiem.[24]

IEKŠLIETU MINISTRA 2022. GADA 22. UN 29. SEPTEMBRĪ SNIEGTĀ INFORMĀCIJA UN DATI

22. un 29. septembra atbildes vēstulēs organizācijai "Amnesty International" Latvijas Iekšlietu ministrija sniedza visaptverošus Valsts robežsardzes apkopotus datus par to personu stāvokli, kuras laikposmā no 2022. gada 23. maija līdz 14. septembrim ieceļoja vai mēģināja ieceļot valstī, šķērsojot robežu no Baltkrievijas puses.

- Novērsti ieceļošanas mēģinājumi un aizturēšana saistībā ar patvērumu un migrāciju

Pēc Latvijas valsts iestāžu sniegtās informācijas no 2022. gada 23. maija līdz 14. septembrim 562 personas "atturētas no nelikumīgas robežas šķērsošanas" un tikai 23 cilvēkiem ļauts ieceļot Latvijā "humānu apsvērumu dēļ".[25] Šis skaits pievienojams tām 6676 personām, kuru mēģinājumi šķērsot šo robežu saskaņā ar valsts iestāžu ziņoto "novērsti" no 2021. gada augusta līdz 2022. gada 25. maijam.[26]

No 2022. gada 23. maija līdz 14. septembrim 15 pieaugušie un seši nepilngadīgie aizturēti un ievietoti aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā "**Daugavpils**" ar migrāciju saistītu iemeslu dēļ; 25 pieaugušie un deviņi nepilngadīgie aizturēti ar patvēruma pieprasīšanu saistītu iemeslu dēļ. Tajā pašā laikposmā dienesti aizturēja un ievietoja 27 pieaugušos un trīs nepilngadīgos patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā "**Mucenieki**" ar patvēruma pieprasīšanu saistītu iemeslu dēļ. Iekšlietu ministrs turklāt informēja, ka šajā laikposmā organizācija "Ārsti bez robežām" (*Médecins Sans Frontières (MSF)*) attiecīgi desmit un astoņas reizes apmeklēja Daugavpils un Mucenieku aizturēšanas centrus. Iekšlietu ministrs arī informēja, ka šos centrus ir apmeklējusi ANO Bēgļu aģentūras UNHCR delegācija un juristi.

- Patvēruma iesniegumi un humānās vīzas robežšķērsošanas vietās

Kā paredzēts 2022. aprīlī veiktajos ārkārtējās situācijas rīkojuma grozījumos, patvēruma meklētāji var iesniegt iesniegumus "robežšķērsošanas vietās".[27] Sniedzot rakstisku atbildi "Amnesty International", iekšlietu ministrs apgalvoja, ka ārkārtējā situācijā pat pirms 2022. gada aprīļa personām, kas tuvojās robežšķērsošanas vietām, bija iespējas "norādīt uz humāniem apsvērumiem" un saņemt vīzu, kas atļautu viņiem pārvietoties ārpus teritorijām, kur izsludināta ārkārtējā situācija, un iesniegt patvēruma iesniegumu.[28]

Valdība atbalsta 123 000 eiro piešķiršanu Latvijas-Baltkrievijas robežas sargāšanai, 2022. gada 9. augustā, https://bit.ly/3Lq9jFK.

[21] ENG.LSM.lv, *Latvia-Belarus border situation tense again*, 2022. gada 26. augustā, skat. iepriekš.
[22] Iekšlietu ministrija, *Uz Latvijas-Baltkrievijas robežas notiek aktīvi būvdarbi*, 2022. gada 14. septembrī, skat. iepriekš.
[23] Ārkārtējā situācija izsludināta Alūksnes, Balvu, Ludzas novadu administratīvajās teritorijās un robežšķērsošanas vietās. Skat.: Ministru kabineta 2022. gada 27. septembra rīkojums Nr. 671 (Prot. No. 49 § 60) https://likumi.lv/ta/id/335925-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu
[24] ANO Bēgļu aģentūras UNHCR operatīvo datu portāls, Ukrainas bēgļu stāvoklis, 3. oktobra dati, https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine
[25] IeM ziņo, ka šajā laikposmā ieceļošana Latvijā uz Baltkrievijas robežas ik mēnesi liegta šādam personu skaitam: maijā – 0, jūnijā – 96, jūlijā – 17, augustā – 301, septembrī – 148 cilvēkiem. Tādā pašā laikposmā šādam personu skaitam ik mēnesi atļauts ieceļot Latvijā humānu apsvērumu dēļ: maijā – nevienam, jūnijā – diviem, jūlijā – 11, augustā – sešiem, septembrī – četriem cilvēkiem.
[26] Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra pienākumu izpildītāja Jāņa Bekmaņa 2022. gada 10. jūnija atbilde "Amnesty International" informācijas pieprasījumam, atrodas organizācijas sarakstes dokumentos.
[27] Ministru kabineta 2022. gada 6. aprīļa rīkojums Nr. 254 "Grozījums Ministru kabineta 2021. gada 10. augusta rīkojumā Nr. 518 "Pār ārkārtējās situācijas izsludināšanu"", https://bit.ly/3PqLa2y.
[28] Atbildē norādīts: "[rīkojums par ārkārtējo situāciju] (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 5. aprīlim)… neierobežoja personu tiesības likumīgi ieceļot [Latvijā], izmantojot norādītās robežšķērsošanas vietas, kur valsts robežsardze izdod vienreizējās vienotās vīzas un vīzas ar ierobežotu teritoriālo derīgumu..: autoceļu robežšķērsošanas vietās Pāternieki un Silene, robežšķērsošanas vietā Indra un robežšķērsošanas vietā Iidostā "Rīga", kas ir arī Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas valsts robežas šķērsošanas vietas likumīgai ieceļošanai Latvijas Republikā.

2022. gada 10. jūnija atbildē Latvijas Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra pienākumu izpildītājs Jānis Bekmanis darīja zināmu "Amnesty International", ka no 2022. gada 6. aprīļa līdz 10. jūnijam Latvijas robežšķērsošanas vietās netika "saņemts" neviens patvēruma iesniegums.

Kā norādīts Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komitejas (LIBE) misijas ziņojumā, līdz 2022. martam Silenes robežkontroles punktā vīzas humānu apsvērumu dēļ bija izsniegtas tikai Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas pilsoņiem.[29]

Atsaucoties "Amnesty International" aktualizētas informācijas pieprasījumam, Iekšlietu ministrijas 22. septembra atbildē norādīts, ka no 2022. gada 10. jūnija līdz 14. septembrim robežkontroles punktā uz Latvijas un Baltkrievijas robežas ir saņemti tikai seši patvēruma meklētāju iesniegumi un tie visi bijuši no Krievijas pilsoņiem. No 2022. gada augusta līdz 14. septembrim atbildīgās iestādes humānu apsvērumu dēļ izsniegušas 149 vīzas Silenes robežkontroles punktā un 76 šādas vīzas Pāternieku robežkontroles punktā. Tomēr tās izsniegtas tikai Armēnijas, Baltkrievijas, Krievijas, Ukrainas, Azerbaidžānas un Tadžikistānas pilsoņiem, nevis tādu nacionalitāšu personām, kuras identificētas kā kolektīvas izraidīšanas upuri pie Baltkrievijas robežām.

- Piespiedu izraidīšana un brīvprātīga atgriešanās

Iekšlietu ministrijas 22. septembra vēstulē norādīts, ka kopš 2021. gada augusta "pavisam 173 personām atļauts ieceļot humānu apsvērumu dēļ", to skaitā 13 Afganistānas pilsoņiem, vienai personai no Eritrejas, divām personām no Indijas, 17 – no Irānas, 12 – no Šrilankas, trim – no Pakistānas, četrām – no Sīrijas un piecām – no Turcijas. Tajā pašā laikposmā "100 personas nosūtītas atpakaļ uz viņu pilsonības valsti, no kurām piecas – izraidītas piespiedu kārtā (viens Gvinejas un četri Irākas valstspiederīgie)" un 95 cilvēki nosūtīti atpakaļ ar Starptautiskās Migrācijas organizācijas (SMO) atbalstu. 49 nosūtītas atpakaļ 2021. gadā un 46 – 2022. gadā.

Iekšlietu ministrija arī atbildēja uz "Amnesty International" jautājumiem par Irākas pilsoņu piespiedu izraidīšanu, saistībā ar ko Eiropas Komisija ir norādījusi uz grūtībām sadarboties ar Irākas varasiestādēm.[30] Ministrs paskaidroja, ka četri Irānas pilsoņi, kurus beidzot izraidīja piespiedu kārtā, vispirms bija pieteikušies atgriezties brīvprātīgi ar SMO palīdzību, un, iesaistoties Irākas diplomātiskajām pārstāvniecībām, viņiem tika izsniegti ceļošanas dokumenti. Rezultātā Irākas diplomātiskā pārstāvniecība ir izdevusi "atgriešanās apliecību", "pamatojoties uz personu vēlmi brīvprātīgi atgriezties Irākas Republikā". Ministrs norāda, ka tomēr pēc šādas apliecības izdošanas "personas atteicās brīvprātīgi doties uz savu mītnes zemi, neraugoties uz vairākām ar tām veiktajām intervijām. Ievērojot minēto, uz personām attiecināja piespiedu izraidīšanas kārtību".

3. LATVIJAS IESTĀŽU REAKCIJA UZ "AMNESTY INTERNATIONAL" IZZIŅOTO PĒTĪJUMU

Organizācijai "Amnesty International" rada bažas valsts iestāžu 2022. gada augustā publiski paustā kritika par Latvijas-Baltkrievijas ziņojumu, neraugoties uz to, ka tās nebija saņēmušas vai iepazinušās ar pilnu ziņojuma redakciju. Kā minēts, valsts iestādēm nenosūtīja pilnu ziņojumu, jo bija nolemts atlikt tā laišanu klajā, un 2022. gada augustā to nepubliskoja. Valsts iestādes un tiesībsargs saņēma ziņojumu un šo papildinājumu tikai 13. oktobrī.

2022. gada 10. augustā **Latvijas tiesībsargs** publicēja "Amnesty International" Eiropas reģionālā biroja direktoram adresētu vēstuli, noraidot organizācijas pētījuma konstatējumus un argumentējot, ka "tendenciozais organizācijas "Amnesty International" 26. jūlija paziņojums liek noprast, ka tiesībsarga sniegtā informācija un vērtējums netika ņemti

[29] "2021. gadā Silenes robežkontroles punktā humānu iemeslu dēļ izdotas 43 vīzas (39 – Baltkrievijas valstspiederīgajiem, 2 – Ukrainas valstspiederīgajiem un 1 – Krievijas valstspiederīgajam) salīdzinājumā ar 11 vīzām 2020. gadā (9 – Baltkrievijas valstspiederīgajiem, 2 – Armēnijas valstspiederīgajiem) un līdz šim 2022. gadā – 4 vīzas Baltkrievijas valstspiederīgajiem". *EU Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE), Mission Report following the LIBE mission Vilnius, Lithuania, and Riga, Latvia, 1 to 3 March 2022* [Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komitejas (LIBE) Misijas ziņojums pēc LIBE misijas Viļņā, Lietuvā, un Rīgā, Latvijā, no 2022. gada 1. marta līdz 3. martam], publicēts 2022. gada 14. jūlijā, 6. lpp., skat.: www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/LIBE/DV/2022/07-13/MissionreportLT-LV_EN.pdf

[30] Eiropas Komisija. Priekšlikums. Padomes īstenošanas lēmums par dažu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 810/2009 noteikumu apturēšanu attiecībā uz Irāku, 2021. gada 15. jūlijā, https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0414&from=E

vērā, organizācijai izvērtējot situāciju uz Latvijas-Baltkrievijas robežas".[31] Paziņojumā ir atgādināts par tiesībsarga, viņa biroja darbinieku un "Amnesty International" delegācijas tikšanos 2022. gada 9. martā un turpmāko saraksti. Tiesībsarga vēstulē apgalvots, ka organizācija "Amnesty International" ir ignorējusi viņa biroja sniegto informāciju, un pausta nožēla par koleģialitātes trūkumu no organizācijas puses. Televīzijas tiešraides intervijā tiesībsargs aprakstīja "Amnesty International" apgalvojumus kā "melīgus un sagrozītus".[32]

"Amnesty International" ar nožēlu norāda, ka laikā, kad tika pausti šie paziņojumi, tiesībsarga rīcībā nebija pētījuma konstatējumu (nedz kopsavilkumā, nedz pilnā redakcijā). Viņa komentāri ir tīrs pieņēmums, jo viņš nebija lasījis ziņojumu. Informācija, ko Latvijas tiesībsargs sniedza 2022. marta sapulcē un turpmākajā 21. jūnija vēstulē, ir pienācīgi atspoguļota ziņojuma metodoloģijā un tekstā.

Minētajā intervijā tiesībsargs arī apgalvoja, ka robežsargu apbruņojumā neesot elektrošoka ierīču.[33] Šis apgalvojums ir pretrunā ne vien ar daudzajām to personu liecībām, kuras pašas izjutušas Latvijas robežsardzes darbinieku pielietoto ierīču elektriskās izlādes triecienus,[34] bet arī ar Latvijas tiesību aktiem. Ārkārtējās situācijas noteikumi, kas ieviesti teritorijās pie Baltkrievijas robežas, skaidri paredz tiesības pielietot "speciālos līdzekļus".[35] Latvijas [Ministru kabineta] "Noteikumos par speciālo līdzekļu veidiem un to lietošanas kārtību" ir skaidri norādītas "elektrošoka ierīces", paredzot, ka robežsargiem, kā arī valsts policijas darbiniekiem, kas ārkārtējā situācijā arī sniedz palīdzību robežsargiem, ir atļauts tos lietot.[36] Publiskās ziņās atspoguļotas 2020. gadā notikušās Latvijas un Lietuvas policijas darbinieku kopīgās mācības elektrošoka ierīču lietošanā.[37]

12. augusta televīzijas intervijā Valsts robežsardzes priekšnieks ģenerālis Pujāts noraidīja "Amnesty International" konstatējumus, paziņodams, ka "apsūdzības [..] par sliktu izturēšanos pret migrantiem uz Latvijas robežas ir vienpusējas un nav pamatotas ar pierādījumiem", un ka "uz robežas neviens migrants nav guvis nopietnus miesas bojājumus vai gājis bojā". Intervijā tika piemetināts, ka ""Amnesty International" cilvēki tikās ar daudziem Latvijas valsts iestāžu pārstāvjiem, kuri sniedza visaptverošu informāciju par situāciju uz Latvijas-Baltkrievijas robežas, taču nekā no šīs informācijas nav organizācijas ziņojumā, kurš tāpēc ir vienpusējs."[38]

Jānorāda, ka šo paziņojumu laikā Valsts robežsardzei nebija darīts pieejams pilns ziņojuma saturs. Valsts robežsardzes sniegtā informācija gan saistībā ar "Amnesty International" viesošanos aizturēšanas centrā "Mucenieki", gan atbildot uz rakstiskiem informācijas pieprasījumiem ir atspoguļota dažādās ziņojuma sadaļās.

4. ES LĪMEŅA NORISES SAISTĪBĀ AR BĒGĻU UN MIGRANTU "INSTRUMENTALIZĀCIJU"

Čehijas Republikas prezidentūras laikā (no 2022. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim) Eiropas Savienības Padome izvirzīja kā prioritāti Eiropas Komisijas 2021. gada decembra ierosinājumu pieņemt Regulu par migrantu un bēgļu

---

[31] Ombudsman, Regarding the situation on the Latvian-Belarusian border and statements made by Amnesty International, 2022. gada 9. augustā, www.tiesibsargs.lv/en/resource/regarding-the-situation-on-the-latvian-belarusian-border-and-statements-made-by-amnesty-international/

[32] LSM.lv, *Tiesībsargs: "Amnesty International" ziņojums par Latvijas slikto izturēšanos pret migrantiem – melīgs*, 2022. gada 10. augustā, https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/tiesibsargs-amnesty-international-zinojums-par-latvijas-slikto-izturesanos-pret-migrantiem--meligs.a468734/.

[33] Kā apgalvoja arī Latvijas valsts iestādes diskusijā ar LIBE komiteju 2022. gada martā, skat. 4. lpp.: https://bit.ly/3QYI3zg.

[34] Skat.: šī ziņojuma 3.3. daļu: "Ja tu tikai paskatīsies uz augšu, ar tevi ir cauri: spīdzināšana un citāda slikta izturēšanās". Skat. arī: Aleksandra Jolkina, *Trapped in a Lawless Zone: Humanitarian crisis at the Latvia-Belarus border* [Ieslodzīti beztiesiskuma zonā: humānā krīze uz Latvijas-Baltkrievijas robežas. Sākotnējie secinājumi], 2022, https://bit.ly/3BSqJrs.

[35] Ministru kabineta 2021. gada 10. augusta rīkojums Nr. 518, "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu", 5. punkts, https://bit.ly/3f3Kp2M.

[36] Ministru kabineta 2011. gada 18. janvāra Noteikumi Nr. 55 "Noteikumi par speciālo līdzekļu veidiem un to lietošanas kārtība", 2.5., 3. un 7. punkts, https://likumi.lv/ta/id/224905-noteikumi[1]par-specialo-lidzeklu-veidiem-un-to-lietosanas-kartibu

[37] Liepajniekiem.lv, *Valsts policijā Liepājā trīs dienu garumā norisinājās apmācības par elektrošoka ieroču izmantošanu*, 2020. gada 27. augustā, www.liepajniekiem.lv/zinas/sabiedriba/valsts-policija-liepaja-tris-dienu-garuma-norisinajas-apmacibas-par-elektrosoka-ierocu-izmantosanu/; Interreg V-A Latvijas–Lietuvas programma 2014–2020, SCAPE LLI-269 training for TASER instructors [apmācības TASER instruktoriem], 2022. gada 23. septembrī, https://latlit.eu/scape-lli-269-training-for-taser-instructors/. Skat. arī: Valsts policijas koledža, mācību programmas, Nr.p.k. 87, www.policijas.koledza.gov.lv/lv/macibu-programmas

[38] The Baltic Times, *Allegations about mistreatment of migrants by Latvia are one-sided and not substantiated by evidence - Border Guard chief*, 2022. gada 12. augustā, https://bit.ly/3DFaYp4.

"instrumentalizāciju".[39] Priekšlikums, kas pārsvarā izstrādāts, reaģējot uz 2021. gada notikumiem uz Polijas, Lietuvas un Latvijas robežas ar Baltkrieviju, "instrumentalizācijas" situācijās ļautu dalībvalstīm atkāpties no savām ES patvēruma un migrācijas tiesiskā regulējuma uzliktajām saistībām. 2022. gada septembrī "Amnesty International" un vairāk nekā 70 pilsoniskās sabiedrības organizāciju sniedza paziņojumu, vēršoties pret priekšlikumu vispirms jau tāpēc, ka tas nesamērīgi ietekmē bēgļu un migrantu tiesības; tas nav nepieciešams, jo ir jau paredzētas atkāpes no pašreizējām ES patvēruma un migrācijas tiesību normām; un tas rada risku negatīvi ietekmēt Kopējās Eiropas patvēruma sistēmas vienotu piemērošanu visās dalībvalstīs.[40]

Pilsoniskās sabiedrības paziņojumā ir arī atsauce uz normām, ko sniedz Eiropas Savienības Tiesas (ES Tiesas) 2022. gada 30. jūnija nolēmums lietā pret Lietuvu attiecībā uz ārkārtēju pilnvaru izmantošanu ar migrāciju saistītu notikumu kontekstā. ES Tiesas spriedumā izvērtēts, vai ES tiesībām atbilst Lietuvas regulējums patvēruma un migrācijas jomā, kas ierobežo personu iespēju iesniegt patvēruma iesniegumus ārkārtējās situācijas laikā un paredz patvēruma meklētāju automātisku aizturēšanu.

ES Tiesas ir interpretējusi ES tiesību normas patvēruma jomā kā tādas, kas ir pretrunā ar nacionālajām tiesību normām, kuras nozīmē, ka "ārkārtējās situācijas izsludināšanas gadījumā ārvalstnieku masveida pieplūduma dēļ trešo valstu pilsoņiem, kas nelikumīgi uzturas valstī, šīs dalībvalsts teritorijā būtībā tiek liegtas piekļuves iespējas starptautiskās aizsardzības pieteikumu izskatīšanas procedūrai".[41] Nolēmumā norādīts, ka ES tiesību normās ir noteikta kārtība, kas ļauj valstīm "uz Eiropas Savienības ārējām robežām izpildīt savus pienākumus uzturēt likumību un kārtību un nodrošināt iekšējo drošību bez nepieciešamības izmantot atkāpi, kas paredzēta Līguma par Eiropas Savienības darbību 72. pantā.[42]

Ārkārtējās situācijas pasākumi Latvijā ir spēkā jau vairāk nekā gadu, lielākajai daļai personu, kuras, šķērsojot Baltkrievijas robežu, ieceļojušas vai mēģinājušas ieceļot valstī "nelikumīgi", faktiski liedzot piekļuvi patvēruma procedūrai. Tiesas veiktā analīze un secinājumi kā tādi būtu tieši jāattiecina uz Latvijas situāciju.

Ir svarīgi atzīmēt, ka Lietuvas tiesa, kas bija vērsusies ES Tiesā, norādīja, ka, lai gan robežsardzei bija dota "rīcības brīvība" atļaut nelikumīgi ieceļojušām personām lūgt patvērumu, tām atsaucoties uz bezpalīdzīgu stāvokli un citiem individuāliem faktoriem, "šādas rīcības brīvības izmantošanas nosacījumi nav precīzi regulēti",[43] tātad šajā lietā Lietuvas tiesa "nevarēja lemt par robežsardzes veikto pasākumu likumību".[44] Šis paziņojums ir nozīmīgs arī attiecībā uz situāciju Latvijā, kur Valsts robežsardze, vadoties pēc vienlīdz neskaidriem kritērijiem, pēc saviem ieskatiem atļauj personām šķērsot robežu humānu apsvērumu dēļ.

Līdzīgi apsvērumi attiecas uz ES Tiesas piezīmi, ka Lietuvas valdība nebija norādījusi, kā likuma normas, kas ierobežo patvēruma pieprasīšanas tiesības, ietekmē "sabiedriskās kārtības uzturēšanu un iekšējās drošības nodrošināšanu ārkārtējā situācijā, kas saistīta ar iesaistīto imigrantu masveida pieplūdumu".[45]

Ārkārtējās situācijas pasākumi Latvijā, kuriem ir ievērojama ietekme uz piekļuvi patvērumam, ir uzturēti spēkā ilgāk nekā gadu, izmantojot gandrīz identisku pamatojumu un formulējumu. ES Tiesas nolēmumam jāpiešķir ievērojama nozīme attiecībā uz to, kā Latvija – un citas ES dalībvalstis – savās darbībās ievēro ES tiesību aktus migrācijas kontekstā.

5. KĻŪDAS LABOJUMS: PIEKĻUVE AIZSARDZĪBAI ROBEŽŠĶĒRSOŠANAS VIETĀS

Ziņojuma publicētās versijas tekstā (12.–13. lappuse) ir sniegta informācija par piekļuvi patvērumam un humānajām vīzām Latvijas robežas šķērsošanas vietās. Šī informācija bija iekļauta Latvijas Iekšlietu ministra 2022. gada 29. jūlija vēstulē. "Amnesty International" ziņojumā teikts, ka "Latvijas iestādes apgalvoja, ka pat ārkārtējā stāvokļa laikā iespēja

[39] Euobserver, *Czechs pushing EU law on Belarus-type migrant storms*, 2022. gada 7. septembrī, https://euobserver.com/world/155982
[40] ECRE, Amnesty International and others, *Joint Statement: NGOs call on Member States: Agreeing on the Instrumentalisation Regulation will be the Final Blow to a COMMON European Asylum System (CEAS) in Europe*, 2022. gada 8. septembrī, https://bit.ly/3LnLEWA
[41] *M.A. v Valstybės sienos apsaugos tarnyba*, (C-72/22 PPU). 30 June 2022. gada 30. jūnijā, Eiropas Savienības Tiesas spriedums (Pirmā palāta), 56., 64. un 65. punkts (neoficiāls tulkojums), https://bit.ly/3SgeLgF.
[42] *M.A. v Valstybės sienos apsaugos tarnyba*, iepriekš pilns teksts, 74. punkts. Skat. arī: Līguma par Eiropas savienības darbību 72. pants: "Šī nodaļa neiespaido to dalībvalstu pienākumu izpildi, kas attiecas uz likumības un kārtības uzturēšanu un iekšējās drošības nodrošināšanu."
[43] *M.A. v Valstybės sienos apsaugos tarnyba*, iepriekš pilns teksts, 27. punkts (neoficiāls tulkojums).
[44] Šajā ziņojumā skat. sadaļu: "Uzņemts 'humānu iemeslu dēļ', tad aizturēts".
[45] *M.A. v Valstybės sienos apsaugos tarnyba*, iepriekš pilns teksts, 73. punkts (neoficiāls tulkojums).

lūgt patvērumu uz robežas nebija pilnībā apturēta, jo bija iespējams iesniegt iesniegumus robežšķērsošanas vietās un Rīgas lidostā". Šis apgalvojums ir labojams divējādā ziņā.

Pirmkārt, informācija, ko 29. jūlijā sniedza iekšlietu ministrs, attiecās uz ārkārtējās situācijas ietekmi pirms 2022. gada 6. aprīļa grozījumiem – kas skaidri atļāva iesniegt patvēruma pieteikumus robežšķērsošanas vietās – un nevis uz ārkārtējo situāciju kopumā.

Otrkārt, ziņojumā bija sniegta nepareiza informācija, jo Latvijas valsts iestādes neapgalvoja, ka pirms 2022. gada 6. aprīļa robežšķērsošanas vietās bijis iespējams iesniegt patvēruma pieprasīšanas iesniegumus, bet tikai to, ka robežšķērsošanas vietās cilvēki varēja izteikt vēlmi ieceļot Latvijā, iesniedzot pieteikumu vīzas izsniegšanai humānu apsvērumu dēļ. Saņēmuši šādu vīzu, viņi gūtu piekļuvi Latvijas teritorijai, tostarp apgabaliem, uz kuriem nav attiecināma ārkārtas situācija un kur viņi varētu iesniegt patvēruma iesniegumu.[46]

Iekšlietu ministrijas atbildē bija norādīts, ka ārkārtējās situācijas apstākļos, kādi tie bija spēkā līdz 2022. gada 6. aprīlim, cilvēki robežšķērsošanas vietās varēja lūgt atļauju ieceļot Latvijā, tostarp humānu apsvērumu dēļ, un pēc tam pieprasīt patvērumu. Atbildē apgalvots, ka līdz 6. aprīlim ārkārtas situācijas noteikumi neliedza cilvēkiem tiesības meklēt patvērumu Latvijā, bet "ieviesa pagaidu izmaiņas to teritoriju tvērumā, kurās iesniegumus var iesniegt".

Neraugoties uz minētajiem labojumiem, "Amnesty International" apgalvo, ka joprojām pamatotas ir ziņojumā paustās bažas, vai cilvēkiem, kuri mēģināja iekļūt valstī no Latvijas-Baltkrievijas robežas puses vai palika tur iestrēguši, praktiski bija iespējams piekļūt robežšķērsošanas vietām un ka nekas nenorāda, ka šādiem cilvēkiem kādreiz būtu izsniegtas vīzas humānu apsvērumu dēļ. Tāpēc "Amnesty International" neuzskata robežšķērsošanas vietas Latvijā par praktiski piemērotām un efektīvām, lai kopš 2021. gada bēgļi un migranti uz Latvijas-Baltkrievijas robežas tās varētu izmantot patvēruma pieprasīšanai.

[46]Atbildē konkrēti rakstīts: "Rīkojuma (redakcijas, kas bija spēkā līdz 2022. gada 5. aprīlim) 6. punktā bija paredzēts, ka Valsts robežsardzes un citu iestāžu struktūrvienībās, kas atrodas teritorijās, kur izsludināta ārkārtēja situācija, nepieņem personu iesniegumus par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Šādas normas nolūks nebija atņemt iesniedzējam tiesības iesniegt iesniegumu bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanai visa Latvijas Republikas teritorijā, bet ieviest pagaidu izmaiņas to teritoriju tvērumā, kur pieteikumus var iesniegt pēc dalībvalstu ieskatiem, kā paredzēts Direktīvas 213/32/ES 4. panta 1. punktā un 6. pantā. Tādējādi Rīkojums neierobežoja personu tiesības likumīgi ieceļot Latvijas Republikā tiesību aktos noteiktajā kārtībā vai izmantojot konkrētas robežšķērsošanas vietas, kur Valsts robežsardze izdod vienreizējās vienotās vīzas un vīzas ar ierobežotu teritoriālo derīgumu..: autoceļu robežšķērsošanas vietās Pāternieki un Silene, robežšķērsošanas vietā Indra un robežšķērsošanas vietā lidostā "Rīga", kas ir arī Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas valsts robežas šķērsošanas vietas likumīgai ieceļošanai Latvijas Republikā. Tādējādi jebkurai personai, kas ieradās robežšķērsošanas vietā, tostarp Latvijas Republikas teritorijā, bija vienlīdzīgas tiesības sniegt pamatojumu ieceļošanas atļaujas pieprasīšanai, ko var izteikt gan dokumenta formā, gan mutvārdos, piemēram, atsaucoties uz apstākļiem, un tādējādi iegūt ieceļošanas atļauju uz vienlīdzīgiem pamatiem. Proti, viens no iemesliem, kas personai, kura nav Eiropas Savienības dalībvalsts valstspiederīgais (tā dēvētajam trešās valsts valstspiederīgajam) un kurai nav normatīvajos aktos norādīto dokumentu, kas nepieciešami ieceļošanai Latvijas Republikā, dod tiesības ieceļot Latvijas Republikā ir humāni apsvērumi, valsts intereses vai starptautiskās saistības... Minētajos gadījumos [...] noteiktās robežšķērsošanas vietās Valsts robežsardze izdod vienreizējo vienoto vīzu vai vīzu ar ierobežotu teritoriālo derīgumu. Humānie apsvērumi var būt, *inter alia*, apstākļi, kas var būt pamatā iesniegumam piešķirt patvērumu Latvijas Republikā. [...]". Latvijas iekšlietu ministra Kristapa Eklona rakstveida atbilde "Amnesty International" pētījuma konstatējumiem, saņemta 2022. gada 29. jūlijā, reģistrēta "Amnesty International" lietvedībā. Atbildes izvilkums ir pieejams arī šī ziņojuma pielikumā.